

УДК 336.71

Ярошенко О. Ф.¹

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Здійснено структурування рівнів економічної безпеки підприємства виділенням квадрантів на перетині результатів діяльності підприємства та його здатностей, тобто запропоновано врахувати крім поточного стану економічної безпеки підприємства перспективи досягнення певного рівня економічної безпеки. Науково обґрунтовано доцільність базування запропонованої методики

---

¹ Рецензент: к. е. н., професор Є. Е. Симченко

визначення рівня економічної безпеки підприємства на основних засадах ресурсно-функціонального підходу.

Ключові слова: економічна безпека, загроза, рівень, квадрант, підхід, оцінка.

ВСТУП

Підвищення ризикованості підприємницької діяльності, негативного загрозливого впливу зовнішнього середовища, невизначеності при розробці стратегій вітчизняними підприємствами призводить до необхідності коректного виділення рівнів захисту підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз. Ефективність функціонування підприємства при зростанні нестабільності економіки, в першу чергу, визначається надійністю його системи управління економічною безпекою, яку неможливо сформувати без розробки методики градації її рівнів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Автором статті виявлено досить широкий спектр досліджень щодо проблем забезпечення економічної безпеки підприємства, який розвивали відомі вчені-економісти: Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьова, О. М. Ляшенко, В. Тамбовцев, Р. Дацків, Плетникова І. Л., В. Шликов, А. В. Кірієнко [1-5]. Дослідження цих вчених відрізняються ґрунтовними загальнонауковим та методологічним підходами, але розроблені технології оцінки економічної безпеки здійснено в основному на основі уже досягнутого рівня, але не враховано потенціал досягнення певного рівня економічної безпеки підприємства. Можлива ситуація, що підприємство знаходиться на найнижчому рівні економічної безпеки на сьогоднішній день, але в нього є важливі напрацювання відносно його підвищення та уже через незначний проміжок часу таке підприємство може забезпечити собі найвищий рівень безпеки. Крім того, не здійснено єдиної градації рівнів економічної безпеки підприємства. Тому дослідження пов'язані з визначенням рівнів економічної безпеки підприємства, враховуючи при цьому накопичення потенціалу як основну передумову досягнення економічної безпеки, є особливо актуальними та важливими в умовах виходу України з економічної кризи.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою написання наукової статті є розмежування рівнів економічної безпеки підприємства, яке базується на перетині визначення його здібностей та результатів діяльності.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під економічною безпекою підприємства слід розуміти стан його захищеності, який забезпечується при органічному симбіозі

досягнення результатів діяльності підприємства та формуванні його здатностей.

В процесі проведення дослідження виявлено, що основними підходами до проведення кількісної оцінки економічної безпеки підприємства є індикаторний та ресурсно-функціональний [1-5]. При використанні індикаторного підходу рівень економічної безпеки вимірюється на основі системи індикаторів. Індикаторами рівня економічної безпеки в даному випадку виступають встановлені критичні значення показників, які досліджуються. При використанні індикаторного підходу фактичні показники роботи підприємства порівнюються з індикаторами і, таким чином, виявляється певний рівень економічної безпеки підприємства. Такий підхід відрізняється суб'єктивністю враховуючи те, що на сьогоднішній день не розроблено єдиної методичної бази індикаторів. Основні проблеми при їх розробці виникають в зв'язку з тим, що необхідно враховувати галузеві особливості, форму власності, структуру капіталу, особливості господарювання, техніко-технологічний рівень підприємства.

Відповідно до ресурсно-функціонального підходу економічна безпека підприємства забезпечується запобіганням зовнішнім та внутрішнім загрозам підприємству на основі досягнення його основних функціональних цілей:

- входження підприємства в фазу стабільності та безперервності виробничої діяльності;
- досягнення підприємством фінансово-економічної стійкості;
- підвищення ефективності використання ресурсів;
- адаптація до змін зовнішнього середовища;
- забезпечення постійного розвитку підприємства.

Кожна така глобальна ціль складається з множини локальних цілей. Локальні цілі необхідно розділяти в першу чергу за функціональними сферами діяльності.

Відповідно до визначених основних функціональних цілей здійснюється градація рівнів економічної безпеки підприємства.

Структурування рівнів економічної безпеки підприємства необхідно здійснювати виділенням квадрантів на перетині результатів діяльності підприємства та його здатностей (рис. 1).

Перший квадрант характеризується найнижчим рівнем економічної безпеки підприємства. Підприємство має змогу лише протистояти загрозам, які з'являються, а не передбачати їх та адаптуватись до змін зовнішнього середовища. Стабільність та безперервність виробничої діяльності не гарантує отримання прибутку, а може призвести до затоварювання готовою продукцією.

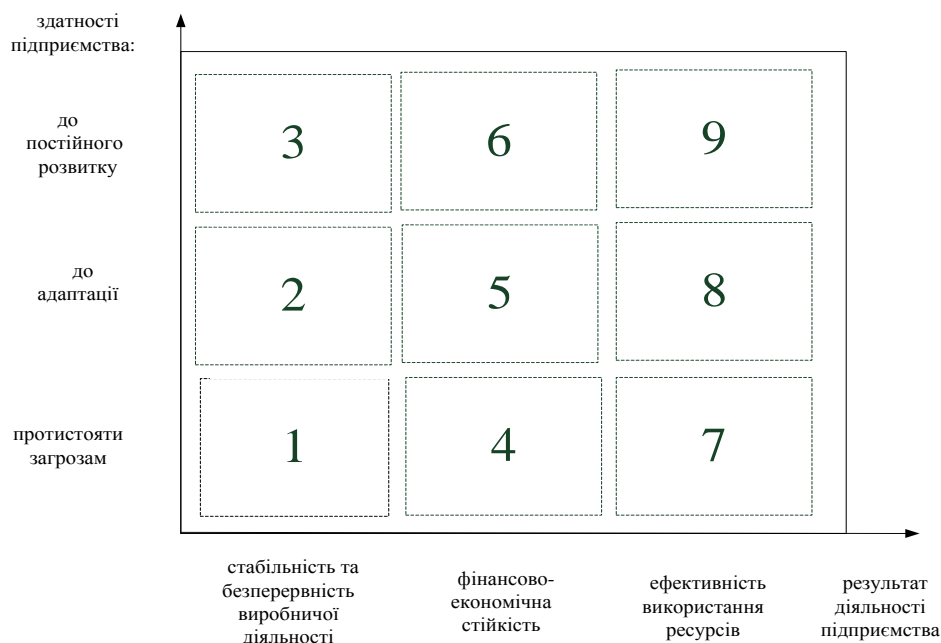

Рис. 1. Структурування рівнів економічної безпеки підприємства

На перетині здатності підприємства до адаптації та стабільності і безперервності виробничої діяльності формується другий рівень економічної безпеки підприємства. На цьому рівні підприємство здатне передбачати загрози, які можуть з'явитися та адаптуватись як до негативних змін зовнішнього та внутрішнього середовища, так і до позитивних. Але не спостерігається значних комерційних результатів. Тут більше проявляється соціальний ефект, що пов'язано з безперервністю функціонування та збереження робочих місць. Третій рівень економічної безпеки характеризує підприємство, в якого виявлені здібності до постійного розвитку, але це не означає, що підприємство розвивається саме в цей період. Підприємство з таким рівнем має потенціал до розвитку. Потрапляння в цей квадрант може бути пов'язано з проходженням перепідготовки персоналу, придбанням нової технологічної лінії. Між здобуттям здатності до розвитку та самим процесом розвитку проходить деякий часовий лаг, на якому зараз знаходиться досліджуване підприємство.

Четвертий рівень пов'язаний з початком досягнення результату фінансово-економічної стійкості, тобто мається на увазі, хоча б покриття підприємством всіх своїх витрат. П'ятий квадрант є індикатором здатності підприємства адаптуватись до змін та при цьому зі значною швидкістю відновлювати свою фінансово-економічну стійкість. На такому підприємстві майже завжди команда менеджерів працює на високому професійному рівні та зможе з достатнім рівнем

активності відреагувати на зміни в зовнішньому економічному оточенні. Шостий рівень економічної безпеки засвідчує початок процесів розвитку підприємства після досягнення ним нормального типу фінансової стійкості. Менеджмент підприємства працює не тільки оперативно, а й креативно, що є основою його розвитку.

Підприємство, яке знаходиться на сьомому рівні, можна назвати таким, що здійснює відмінну реалізацію посередньої стратегії, це засвідчує ефективність використання ресурсів, але таке підприємство не розробляє ефективної довгострокової стратегії та працює без нарощування потенціалу, тобто може лише протистояти загрозам, які виникають. Підприємства, які потрапили до восьмого рівня, характеризуються середнім рівнем накопичення потенціалу та найвищим рівнем результатів діяльності. Дев'ятий, найвищий рівень економічної безпеки підприємства, відповідає досягнутим підприємством найвищим результатам його діяльності та найвищому накопиченню його потенціалу. У підприємства в цьому випадку зафіксовано найвищі здатності до розвитку та найвища ефективність використання ресурсів.

Оцінка результатів діяльності підприємства здійснюється за допомогою таксономічного показника. Оцінка здатностей підприємства виконується також на основі таксономічного показника. Систему показників для оцінки основних передумов досягнення певного рівня економічної безпеки підприємства подано в табл. 1.

Таблиця 1

Система показників для оцінки основних передумов досягнення певного рівня економічної безпеки підприємства

Підсистеми показників, що характеризують здатності підприємства до:	Показники
протистояння загрозам	Питома вага в активі балансу необоротних активів
	Питома вага в активі балансу оборотних активів
	Питома вага в пасиві балансу власного капіталу
	Питома вага в пасиві балансу довгострокових зобов'язань
	Питома вага в пасиві балансу поточних зобов'язань
адаптації	Питома вага основних засобів в виробничому потенціалі
	Питома вага виробничих запасів в виробничому потенціалі
	Питома вага незавершеного виробництва в виробничому потенціалі
	Темп зростання фонду оплати праці
	Питома вага заохочувальних виплат і компенсацій в фонді оплати праці

постійного розвитку	Коефіцієнт забезпеченості інтелектуальною власністю
	Питома вага витрат на обчислювальну техніку в загальному об'ємі витрат на інформатизацію
	Питома вага витрат на оплату послуг сторонніх підприємств у сфері інформатизації в загальному об'ємі витрат на інформатизацію
	Коефіцієнт покриття капітальних інвестицій
	Коефіцієнт капітального будівництва
	Питома вага інвестицій на будівництво в загальному об'ємі капітальних інвестицій
	Питома вага інвестицій на придбання нових основних засобів в загальному об'ємі капітальних інвестицій
	Питома вага кадрів, які підготовлені новим професіям
	Питома вага працівників, які підвищили кваліфікацію

Систему показників для оцінки поточного рівня економічної безпеки підприємства подано в табл. 2.

Таблиця 2

Система показників для оцінки поточного рівня економічної безпеки підприємства

Підсистеми показників, що характеризують результати діяльності підприємства, зокрема:	Назва показника
фінансово-економічну стійкість підприємства	Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)
	Коефіцієнт фінансового ризику
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності
	Коефіцієнт швидкої (термінової) ліквідності
	Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)
	Коефіцієнт маневреності
стабільність та безперервність виробничої діяльності підприємства	Коефіцієнт оборотності оборотних активів
	Тривалість одного обороту оборотних активів
	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.
	Адміністративні витрати, тис. грн.
	Витрати на збут, тис. грн.
	Матеріальні витрати, тис. грн.
	Витрати на оплату праці, тис. грн.
	Матеріалоємність
	Енергоємність
	Виробничий потенціал
	Фондоозброєність праці
Трудоємність	

ефективність використання ресурсів підприємства	Рентабельність продажу, %
	Рентабельність активів, %
	Сума вивільнених коштів в процесі прискорення оборотності оборотних активів
	Коефіцієнт придатності нематеріальних активів
	Коефіцієнт зношеності нематеріальних активів
	Фондовіддача
	Показник виходу придатного продукту з використаної сировини
	Коефіцієнт зношеності основних засобів (ОЗ)
	Коефіцієнт придатності основних засобів
	Рентабельність за операційною діяльністю, %
	Коефіцієнт затоварювання готовою продукцією
	Коефіцієнт плинності кадрів
	Коефіцієнт динаміки середньооблікового складу персоналу
	Питома вага простоїв в фонді робочого часу
	Питома вага неявок в зв'язку з переведенням на скорочений робочий день в фонді робочого часу
	Питома вага неявок з дозволу адміністрації в фонді робочого часу
	Продуктивність праці
	Темп зростання персоналу
Коефіцієнт придатності нематеріальних активів	
Коефіцієнт зношеності нематеріальних активів	

Якісне шкалювання рівнів економічної безпеки підприємства можна розділити наступним чином: 1, 2, 3 квадранти відповідають низькому рівню економічної безпеки, 4, 5, 6 квадранти – це середній рівень безпеки підприємства, 7, 8, 9 – це відповідно квадранти високого рівня. Таку якісну градацію рівнів економічної безпеки слід здійснювати за критерієм досягнутих результатів діяльності, тому що наявний потенціал або наявні здібності у підприємства не є гарантією того, що вони невдовзі розкриються або реалізуються.

ВИСНОВКИ

Запропоновану градацію та шкалювання рівнів економічної безпеки підприємства необхідно реалізувати в першу чергу на промислових підприємствах, тому що саме вони є «локомотивом» економіки країни. В подальших дослідженнях необхідно розробити дієву систему управління економічною безпекою підприємства, яка буде базуватися на визначенні її рівнів з урахуванням поточного досягнення результатів підприємством та накопиченого потенціалу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3 (21). С. 12-19.
2. Ковалев Д. Экономическая безопасность / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика

Украины. – 1998. – № 10. – С. 48-51. 3. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства : сутність та механізм забезпечення : [монографія] / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с. 4. Механизмы управления экономической безопасностью / Ю. Г. Лысенко, С. Г. Мищенко, Р. А. Руденский и др. – Донецк: ДонНУ, 2002. – 178 с. 5. Шлыков В. Экономическая безопасность предприятия / В. Шлыков // РИСК. – 1997. – №6. – С. 61-63. 5. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В. В. Шлыков. – СПб. : Алетейя, 1999. – 138 с.